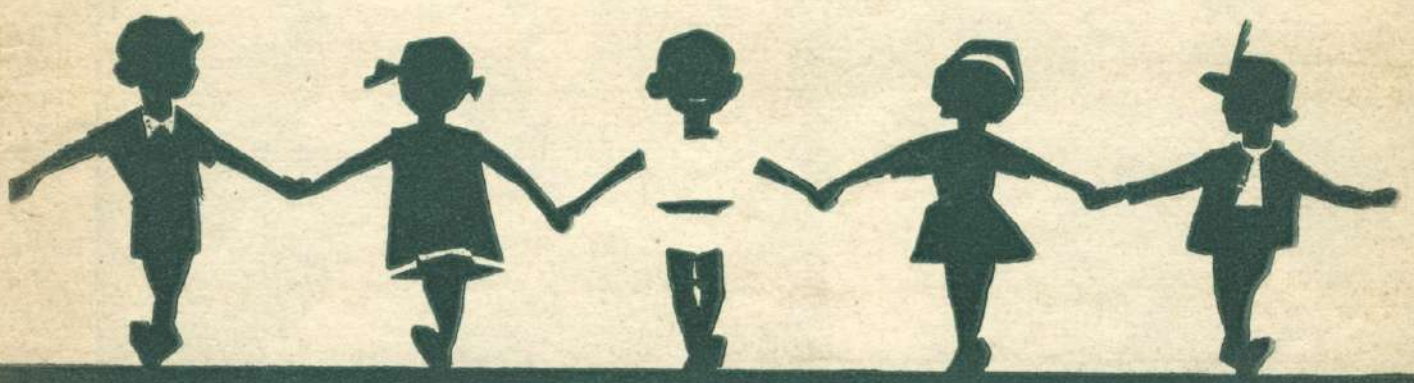

W

5

ТРАВЕНЬ
1968

**ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ**

ЗМІСТ

<i>Н. Харинко</i> — Бути гідними високого звання	1
<i>П. Гришкова</i> — Важлива загальнонародна справа	6
Теорія і методика дошкільного виховання	
<i>В. Єзикеєва, Т. Казакова</i> — Творчість у малюнках дошкільнят	9
<i>М. Петрова</i> — Виховання дружби	15
<i>А. Богуш</i> — Формування граматично правильної мови дітей в умовах двомовності	21
Відмінники дошкільної справи	
<i>М. Галадзе</i> — Справжній вихователь	24
<i>Є. Алібіна</i> — Творець чарівної краси	25
З досвіду	
<i>Г. Лобанова</i> — Іллічева стрічка	26
<i>Г. Маркіна, З. Никифорова, Л. Товстоліс, Г. Макарчук, В. Свояк, М. Шумнова</i> — Мое рідне місто	27
<i>А. Посвистак</i> — Як ми розвиваємо мову дітей	34
<i>Н. Кузьміна</i> — Цікаво, весело, корисно	36
Сторінка для дітей	
Травневий дощик (сл. <i>Т. Масенка</i> , муз. <i>А. Рябчуна</i>)	40
Дитячі розваги (Українські народні ігри)	41
Критика і бібліографія	
<i>М. Настека</i> — Книга про В. І. Леніна	44
<i>П. Єромицький</i> — З фольклорної скарбниці	45
<i>О. Кравецька</i> — Будь справжнім другом	45
Педагогічне життя	
<i>Н. Заврагіна, Г. Голубівська</i> — На конференціях працівників освіти	46
<i>Є. Шатурська</i> — До рівня міських дошкільних закладів	48
Зміни в типових штатах дошкільних закладів	48

Редакційна колегія:

*Л. В. Артемова, Т. В. Введенська, К. І. Виговська, М. Д. Ільченко, В. К. Котирло,
Н. Ю. Переверзева, М. А. Познанська, Г. І. Сушан (головний редактор), Т. Д. Тома-
шівська, З. М. Хорошко, Н. Ф. Яришева, П. П. Яценко*

«Дошкольное воспитание» (на українском языке)
Ежемесячный методический журнал Министерства просвещения УССР

Видавництво «Радянська школа»

Техредактор *О. О. Чала*

Коректор *О. І. Соловйова*

Адреса редакції видавництва: Київ, 53, Ю. Коцюбинського, 5
Тел. 79-80-71, дод. 3-12.

БФ 02384. Здано до набору 5.IV 1968 р. Підписано до друку 26.IV 1968 р. Формат паперу 70×108¹/₁₆. Друк. арк. 3. Фіз. арк. 3. Умовн. арк. 4,2. Обл. видавн. арк. 4,9. Зам. К-70. Тираж 60200.

В номері вміщено безплатний кольоровий додаток-вкладку «Ось які вони», формат 70×108¹/₂, друк. арк. 0,5, умовн. арк. 0,7.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

В. ЄЗИКЕЄВА, Т. КАЗАКОВА,
кандидати педагогічних наук (м. Москва)

Творчість у малюнках дошкільнят

Малювання займає велике місце в системі виховання дітей дошкільного віку. Потреба виразити свої знання, уявлення, спостереження в посиленій їм графічній формі характерна для більшості дошкільнят.

Дитячий малюнок, його особливості і шляхи розвитку привертають увагу дослідників, педагогів, широкої громадськості. В останні роки в Москві було влаштовано кілька виставок дитячих малюнків. У пресі виступають мистецтвознавці, відомі художники з оцінкою дитячої творчості, з прогнозами її дальшого розвитку і зауваженнями щодо методів навчання малювання. В дослідженнях, що проводилися в останні роки, розглядалися різні аспекти вивчення зображувальної діяльності; в плані сенсорного виховання, формування зображення, засвоєння техніки малюнка і т. д.

Теорія і практика радянського дошкільного виховання позитивно розв'язує загальні питання навчання в дитячих садках. Переваги планомірного і послідовного подання знань, прищеплення навичок та умінь дітям, керівна роль дорослого незаперечні і здобули визнання в радянській педагогіці. Ці загальні положення стосуються також і навчання малювання. Радянською педагогікою розроблено методику керівництва зображувальною діяльністю, прийоми навчання.

Зокрема, в зображувальній діяльності розроблено програму навчання, її зміст, визначено обсяг знань, умінь, навичок, що їх мають засвоїти всі діти тієї чи іншої вікової групи. Вони пов'язані із створенням зображень предметів (передача форми, величини, побудови, кольору), з передачею зв'язного змісту, сюжету (розміщення в просторі, відносна величина предметів) та оволодінням технічними вміннями і навичками в галузі малюнка, ліплення, аплікації.

Зображувальна діяльність може розглядатися як з позиції навчання, так і в аспекті формування художньої творчості.

Співробітники лабораторії естетичного виховання Інституту дошкільного виховання АПН СРСР проводять дослідження питань художньої творчості дітей. Ця проблема вивчається в умовах різних видів художньої діяльності: музичної, зображувальної, словесної, театральної-ігрової. Основне педагогічне завдання дослідження — викликати у дітей інтерес до творчості, формувати у них способи творчої діяльно-

сті. Питання творчості в малюнках дітей дошкільного віку і розглядаються в цій статті.

Теоретичні позиції радянської педагогіки в питаннях розвитку дитячої творчості і ставлення до неї докорінно відрізняються від поглядів буржуазних авторів. За рубежем творчість трактується як процес «самовиявлення», «самовираження», відривають її від пізнання життя, ратують за надання свободи дітям, за відсутність вимог до якості зображення. З надзвичайною наполегливістю підкреслюється в дитячій творчості її стихійний, інтуїтивний характер. Ця риса вважається найтиповішою і водночас такою, що визначає високі художні якості дитячого малюнка. Справжніми художніми якостями вважаються такі особливості дитячого малюнка, як площинність, каракульність, різке викривлення форми, умовність образів і т. д.

У створених радянськими дітьми малюнках відчувається, передусім, реалістична тенденція в розвитку зображувальної творчості. Це визначається всією системою виховання і навчання, якою пізнання дійсності, спостереження покладено в основу розвитку творчості.

Дитяча творчість піддається формуванню. Ми стоїмо на позиціях визнання необхідності формування навмисної творчості.

На сучасному етапі розвитку педагогіки дитячу творчість неможливо розглядати у відриві від питань навчання зображувальної діяльності. За останні два десятиліття навчання малювання було впроваджено в практику дитячих садків; результати аналізу дитячих малюнків свідчать про уміння дошкільнят спостерігати, запам'ятовувати побачене, передавати колір, форму предметів. Однак творчий малюнок характеризується не тільки правильністю зображення, а й виразністю образу, його художністю.

Художні образи в їх складному естетичному розумінні не можуть бути створені дітьми. Проте вже в дошкільному віці дитина здатна висловити своє ставлення до зображуваного, знайти своєрідні засоби вираження. Творчість приносить їй задоволення, дає можливість відобразити свої враження, спостереження.

Говорячи про художній образ у дитячому малюнку, не можна допускати безпосереднє перенесення тих рис, які характеризують образ у мистецтві. Це пояснюється специфікою дитячої творчості, її свое-

рідністю, що залежать від ряду вікових особливостей дитини. Крім того, формування художнього образу відбувається в умовах виховання і навчання, тобто в цьому процесі велику роль відіграє доросла людина, педагог.

Враховуючи це, при розгляді проблеми художньої творчості зупинимось на деяких важливих питаннях: характер образу, його зміст, специфіка виразально-зображувальних засобів, особливості задуму.

В численних спостереженнях, записах про малювання маленьких дітей знаходимо картину виникнення перших зображень. Малята охоче починають малювати; ця потреба притаманна дитині. Вже дитина другого року життя старається виразити щось з допомогою не зовсім визначених ліній, фігур і готова тлумачити свої каракулі. Проте у неї ми ще не зустрінемо зображувальну діяльність, оскільки вона не може навмисне зображувати якісь певні явища, предмети. Але маніпулюючи з олівцем, дошкільнята проходять підготовчу стадію, успішність якої залежить від керівництва з боку дорослих, від показу зразків малювання, від інструктування, як правильно тримати олівець, виконувати потрібні рухи, від пропозицій вловлювати схожість між зображенням і предметом.

У віці близько двох років у малюванні відбуваються великі зміни. Якщо досі дитину мало цікавили сліди, що лишаються на папері, то із збагаченням графічного досвіду тепер відбувається процес асоціювання графічних форм з предметами і явищами навколишнього світу. Те, що дорослим здається одноманітними каракулями, насправді містить у собі складний ланцюг різноманітних рухів думки і почуттів дитини. Залишений на папері графічний слід породжує у неї різні асоціації.

Ці перші спроби, вміло спрямовані вихователем, найбільш важливі, бо треба, не позбавляючи дитину радості гри в процесі малювання, навчити ставитись до нього як до зображувальної діяльності, звертати увагу дошкільнят на створення образів предметів і явищ навколишньої дійсності.

На першому етапі в створенні образу беруть участь різні компоненти: мова, гра, звуконаслідування, бо дитина ще недостатньо володіє зображувальними засобами. Слід згадати й великі індивідуальні відмінності між дітьми. В інтелектуально розвиненої дитини швидше відбувається пізнання сліду, виникнення образу, ніж у дошкільнят з слабо розвиненою мовою і мисленням.

Деяких дітей тривалий час цікавлять тільки рухи: вони, як правило, мовчки діють олівцем. Сприйняття слідів, залишених ним, у них розвинене недостатньо. А ті дошкільнята, які рано помічають схожість своїх малюнків з виглядом предметів, звичайно виявляють мовну активність, розглядаючи ці сліди.

Н. П. Сакуліна зазначає, що перші створені дитиною молодшого віку образи є для неї ніби живими і легко включаються нею в ігрову ситуацію. В такому разі відбувається взаємодія двох явищ: виникнення асоціацій у зв'язку з появою ліній, плям і

включення їх дитиною в ігрову ситуацію. Наприклад, сказавши вихователю, що малює пташку, дитина робить спробу відобразити щось схоже на неї: малює видовжений овал, проводить пряму смужку — дзьоб, ставить крапку — око. Зображення дуже віддалено нагадує пташку. Дитину це не бентежить. Вона швидким рухом олівця починає стукати знизу аркуша. Свої дії пояснює так: «Я дам пташці зерняток, нехай подзьобає» — і продовжує розвивати свій ігровий задум.

В цьому процесі сталося «оживлення» створеного образу. Дитина бачить пташку в певній життєвій ситуації, тому вона швидко намалювала зернятка, щоб пташка подзьобала їх. Як бачимо, діяльність дитини підпорядкована тій конкретній ситуації, в якій вона протікає. Склалися сприятливі обставини для оживлення уявлень дитини, а це позитивно впливає на розвиток уяви.

У ще старшому віці (в три-чотири роки), коли в дитячих малюнках вже створюються чіткіші зображення, схожі на предмети, «живий образ» дещо змінює свій характер. У цьому разі «оживлення образу» відбувається в момент, коли дитина помічає схожість з якимось предметом, істотою, сприймає його в життєвій ситуації, в дії. Характер сприйняття тепер змінюється і знаходить свій вияв у посмішках, похвалі і т. д.

Мишко (3 р. 6 м.) малює замкнуті форми, ритмічно повторюючи їх на аркуші. До кожної форми домалює лінії, що розходяться в сторони. «Ой, — вигукує він, вдивляючись у свій малюнок, — скільки жуків повзає!» Вихователь нахилиється над малюнком. «Ось тікає жук!» — хлопчик накриває його долонею. Для нього власний малюнок — це не аркуш паперу, а галявинка, травиця, де бігає багато жуків. Тут ми спостерігаємо процес розвитку дитячої уяви, коли власний малюнок дає багато нових образів.

В дослідженнях відзначалися характерні риси малюнків дітей у цьому віці. Особливо підкреслюється властивий їм ритм. Він виступає як ритмічне кольорове заповнення площини аркуша, ще не пов'язане з функцією зображення. Нанесення плям, мазків має для дитини захоплюючий ігровий характер. Яскраві мазки, штрихи олівця викликають у неї радість, хвилювання, бажання ще раз повторити певні дії. Ритм характерний для багатьох дій дітей. Вони люблять сплескувати в долоні, стукати, прислухаючись до цього звука. Використовуючи притаманну їм ритмічність, діти можуть передати доступні їм явища дійсності («падає сніжок», «крокують ніжки», «листопад», «травичка росте» і т. д.).

Слід вказати також на велике значення кольору, використовуючи який діти можуть особливо яскраво передавати своє ставлення, свої почуття до зображуваного.

Одержавши фарбу, дитина передусім виявляє інтерес до процесу нанесення кольорової плями; відбувається швидкий перехід до асоціацій (вони пов'язані з окремими явищами, які спостерігала дитина). Наприклад: пляму чорної фарби дошкіль-

нята називають «хмарою», червоної — «вогнем» і т. д. Крім того, сприймання кольорової плями має часто й предметний характер. Так, хлопчик (2 р. 7 м.) малює пензликом на блакитному фоні червону пляму майже на весь аркуш. Показуючи вихователю, говорить: «Це червона квіточка». Інший, намалювавши масивну пляму жовтою фарбою, твердить, що це — «слон».

Малювання фарбами — не тільки шлях кольорового виховання, оволодіння новим матеріалом, а й цікавий шлях створення образу через пляму, масу. При наявності кількох фарб ритм кольорових плям часто створює прості орнаментальні композиції, що їх діти можуть іноді сприймати як яскраві килимки.

Малює раннього віку, наносячи на папері лінії, смужки, називають їх «доріжками», «травичкою». Протяжність цих ліній викликає у них уявлення про те, що вони бачили навколо себе. Ритм кольорових смужок, ліній дозволяє дітям показати «зелену травичку», «квіти на галявинці» і т. д. Поступово лінії замикаються, утворюючи лінійний контур; до трьох років діти вже оволодівають зображенням замкнутої форми.

У віці близько трьох років відбувається якісний стрибок у розвитку зображувальної діяльності. Хоч перші образи часто передаються переважно словами, однак дитина вже переходить до навмисного зображення предметів різними зображувальними засобами.

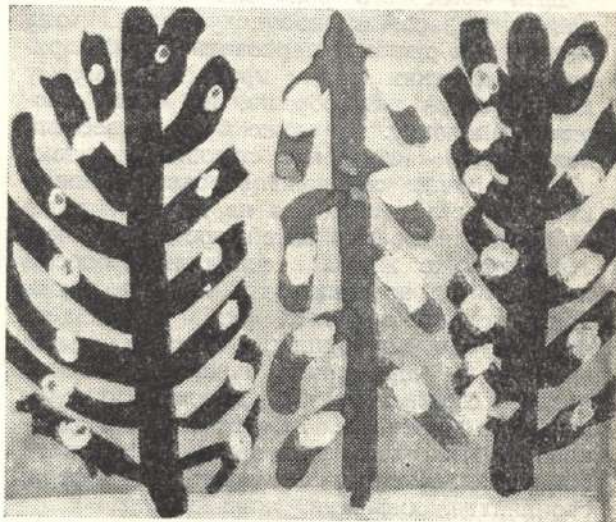
Як і в малюванні дітей четвертого року життя задум спочатку повніше виражається словами. Поступово малювання стає для них основним засобом відображення явищ дійсності. Ця особливість дуже важлива, бо сприяє створенню образу, пошукові засобів його вираження. Якщо раніше шлях виникнення образу проходив через асоціації, які народжувались у дитини, хвилювали її і швидко минали, затухали, то для виникнення образу на цьому віковому етапі характерний розвиток сюжетно-ігрового задуму, засвоєння різних форм.

З розвитком сюжетно-ігрового задуму в малюнках дітей 3—4 років відбувається освоєння площини аркуша. Якщо у малюків дворічного віку це було елементарне розміщення зображень, то у дітей трьох років воно починає підпорядковуватися сюжетному змісту. Насамперед аркуш паперу є місцем дії зображуваних персонажів. Оскільки діти вже володіють передачею форми, то зображувані об'єкти перебувають у певному просторовому співвідношенні один з одним. У малюнках дітей 3—4 років спочатку помітна деяка хаотичність у розміщенні зображень. Але те, що дорослому здається хаотичним, зрозуміле дитині. Так, намалювавши дві фігурки одна над одною, Лена (3 р. 2 м.) пояснює: «Це дівчатка бігають по колу». Така композиція, допомагаючи дитині передати сюжетну дію, робить образ більш динамічним, виразним.

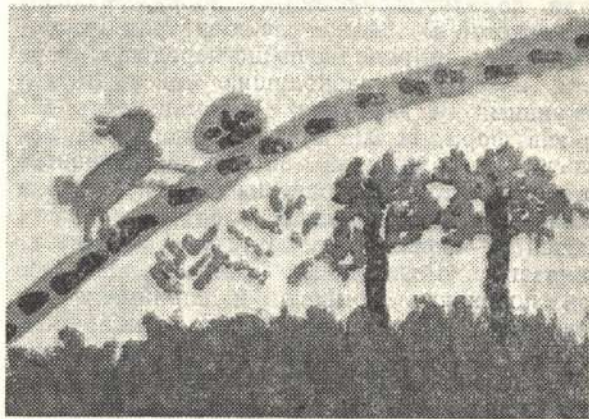
Спостерігаючи процес створення образу, можна бачити, як дитина хвилюється, ра-

Жучки в траві. (Таня. 2 р. 10 міс.)

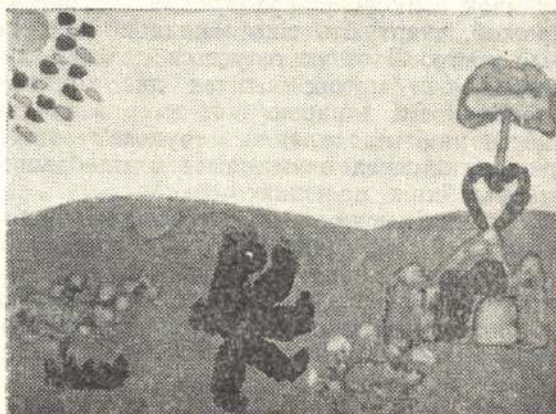

Випав біленький сніжок. (Галя. 3 р. 4 міс.)

*Колобок тікає по доріжці.
(Маринка. 4 р. 5 міс.)*

*Ведмідь поспішає до теремка.
(Сергійко. 6 р.)*

діє, наскільки вона творчо активна. Її вже не задовольняє випадкове пізнання предмета. Процес створення образу в основному вже має довільний характер, зображення набуває об'єктивної схожості. Трирічний Женя на пропозицію вихователя намалювати, що він хоче, бере коричневу фарбу і малює масивну пляму. Для нього ця пляма — не випадкова асоціація, він говорить: «Це ведмідь». Пляма змінює свої обриси, з'являються голова, лапи. Малюнок набуває певної виразності: вийшов великий незграбний ведмідь.

Діти четвертого року життя в процесі навчання засвоїли побудову форм, тому можуть по-різному варіювати їх. Наприклад, засвоєння форми круга породжує у дитини цілий ряд образів, які вона створює в малюнку. Це може бути і «веселий колобок», і «незграбний сніговик, що тане під промінням сонця», і «забавні чоловічки, які весело дивляться на дітей» і т. д.

Отже, малювання дітей третього і четвертого років життя є складним процесом переходу від зовнішніх дій, що утворюють комплекс різноманітних рухів з олівцем, пензлем, до внутрішніх, інтелектуальних процесів — пізнання, називання та образного сприймання того, що вийшло в результаті діяльності. Він протікає неоднаково у дітей того самого віку і залежить від рівня розвитку сенсо-моторної сфери, сприйняття, мислення, мови дитини.

Навчання малювання дітей 2—4 років дає можливість підійти до довільного зображення форми, що має велике значення для подальшого розвитку зображувальної діяльності. В той же час діти третього року життя, не володіючи ще передачею форми, передають навколишню дійсність доступними їм засобами. Різноманітність обрисів форм, їх лінійний контур, краса кольорових поєднань, відповідність фонові паперу, ритм контрастних і близьких за кольором плям, мазків роблять малюнок дітей 2—4 років елементарно художнім, виразним. Розглядаючи малюнки, діти самі починають помічати й сприймати незвичність розміщення штрихів, ліній, мазків. Ці особливості дитячого малюнка мають бути розвинуті і спрямовані на формування образу.

У старшому дошкільному віці відбувається далі збагачення змісту образів. Дійсність в образах створюваних дитими малюнків постає вже у всій своїй конкретній багатогранності і багатстві. Вона є джерелом творчості. В дитячих малюнках ми бачимо сьогоднішній день: будують будинок, люди з прапорами збирають урожай, скиртають сіно машиною, зводять ціле місто. Льотчик готується до польоту, прогріваючи мотор; капітан дає команду вибирати сіті з рибою і т. д.

Різноманітне, складне трудове життя проходить перед очима дітей і відображається в їхніх малюнках.

У кожної людини — це стосується й дитини — є свій особливий запас вражень і спостережень. Індивідуальні особливості життєвого досвіду завжди позначаються на сприйманні явища. І дитина, зустрічаючи з дійсністю, відображає її в світлі

свого досвіду; в цьому — джерело неповторності, оригінальності, своєрідності створених образів.

Ці образи цікаві й суто дитячим ставленням до життя. Радість існування, невгамований інтерес до всього, бажання все бачити — це дитяче сприймання світу відчувається в образах малюнків.

Характерна риса образів у малюнках дітей старшого дошкільного віку — правдоподібність. Дитина ставиться до моменту правдоподібності сумлінно, не допускає суперечності з своїм життєвим досвідом, з великою правдивістю передає реальне життя. З малюнків видно, що відображається та дійсність, яку діти бачать навколо себе. При цьому в передачі життєвих явищ зберігається національний колорит: бачимо греблю Дніпрогесу, збирання бавовни в Узбекистані, виноградники Молдавії, нафтові вишки Баку і т. п.

Працюючи над образом, дитина найчастіше відтворює весь процес пізнання навколишнього. Така активізація пізнавальних зусиль має велике емоціональне значення. В процесі експерименту, що проводився з дітьми шести років, цікавим у цьому відношенні було малювання на тему: «Космонавти». В малюнках знайшли відображення ті знання про підкорення космосу, що їх мали діти. Наприклад: до ракети підвозять паливе; ракета злітає над космодромом; супутник подає сигнали, і їх приймають на землі; космонавт прив'язаний тросом до корабля та ін.

Створюючи образ людини, предмета або окремого явища, діти старшого віку прагнуть до повноти, правдоподібності зображення, беруть тільки характерні, властиві певному предмету ознаки й особливості. В цьому вже маємо передачу елементів образу, бо дитина відходить від абсолютно точного відтворення природи, зосереджує свою увагу на характерному, щоб передати суть явища.

Дитяча творчість нерозривно пов'язана з сприйманням дитиною навколишнього світу. Тому однією з найважливіших умов творчого поступу в зображувальній діяльності є розвиток культури зорового сприйняття, формування художнього образного бачення.

Мистецтвознавець Н. А. Дмитрієва дуже слушно говорить про два різні способи дивитися на світ. Є спосіб дивитися на світ суто інформаційно, споглядально — і тоді ми бачимо не більше того, що потрібно для орієнтації в навколишньому. Але існує й спосіб естетичного бачення, коли зовнішні форми набувають особливої виразності, змісту. Творчий процес у дітей якраз і має передумовою своєрідне бачення ними світу, дійсності. Вони володіють гідною подиву здатністю надзвичайно точно і водночас по своєму підмічати і розкривати суть зображуваного предмета.

Процес творення образів неможливий без роботи уяви, фантазії. Фантазія дітей знаходить прояв не тільки в казкових сюжетах. Вона — і в малюнках на теми, взяті з дійсності. Нерідко в дитячих малюнках ми зустрічаємося з таким незвичайним поєднанням барв, якого не побачиш в жит-

ті. Це можуть бути як окремі предмети, так і явища в цілому: надто яскраве блакитне небо, неприродно зелена трава і т. д.

Дитина старшого дошкільного віку не просто відтворює те, що бачить, а по-своєму тлумачить і домислює свій малюнок. Тому великий інтерес мають ті задуми, які потім втілюються в малюнку.

Етап формування задуму в творчому малюванні дуже важливий. Якщо порівняти характер задумів у три-чотирирічних дітей і шести-семирічних, то виявиться, що старші дошкільнята мають конкретні уявлення про предмети, явища, які потім знаходять відображення в малюнках. Тому у старших дітей малюнок будується відповідно до задуму як щодо змісту, так і щодо засобів вираження.

Аналізуючи задуми старших дошкільнят, знаходимо в них відображення не тільки змісту майбутнього малюнка, а й уявлення про композицію в цілому, про розміщення персонажів по відношенню один до одного, їх кольорову характеристику. Проте й для дітей старшого дошкільного віку характерна зміна задуму в процесі малювання, його нестійкість. Так, дівчинка, ілюструючи казку, хотіла намалювати ведмеда, який руйнує теремок. Спочатку вона намалювала будиночок, гарно прикрасила його декоративно. І ось дівчинка говорить виховательці: «У мене вийшов красивий теремок, і мені не хочеться малювати ведмеда: адже він його роздавить. Можна, я намалюю зайчика?»

Поряд з передачею в малюнку дійсності велике значення в творчому процесі має особиста переробка дитиною вражень, відбір того, що найбільше вразило її свідомість, почуття, уяву. Працюючи над творчим малюнком, вона переживає ту ситуацію, яку хоче відобразити. Тому великою мірою цей процес залежатиме від тематики, яку пропонують дітям для малювання. Тема повинна зацікавити дитину, бути пов'язаною в своїй основі з її думками і почуттями.

Художній образ ґрунтується передусім на виразності. Колір, форма, композиція є засобами виразності і в дитячому малюнку. Діти старшого віку, порівняно з молодшими дошкільнятами, ширше використовують різні зображувально-виразні засоби, поширюючи їх на більшу кількість зображуваних предметів і явищ.

Відомо, що малюнки дошкільнят життєрадісні. Звичайно, життєрадісність виникає насамперед за рахунок кольорової будови. У більшості дитячих малюнків ми бачимо яскраві, відкриті кольори: синє море, білі пароплави, яскраві квіти на зеленій галявині і т. д. Таке декоративне багатство властиве багатьом дитячим роботам. Дрібна розцвітка не характерна для них. Малюнок прикрашений лише кількома плямами. Але цього досить, щоб створити виразний, цікавий за своєю декоративною будовою життєрадісний образ. Значною мірою це досягається різкими контрастами плям.

Проте в дитячих малюнках зустрічаємо й образи, побудовані на монохромній, нижній гамі барв. Знаходимо стримане звучання поєднань бузкових, лілових, теплих ко-

ричних тонів, особливо в передачі образів природи. Тому можна говорити про різний колорит у творчих малюнках старших дошкільнят. Колір стає емоціонально змістовним лише він тоді, коли він відображає якості певних предметів. Виразність кольору залежить від нашого ставлення до якогось предмета, від його ролі в житті. Спираючись на життєві асоціації, можна зрозуміти, чому залежно від змісту застосовується той чи інший колір.

У творчих малюнках дітей колір є також засобом підкреслювання певного змісту образу. Наприклад, дуже показово, що дитина свідомо використовує чорну фарбу, щоб передати своє ставлення до негативних персонажів.

Пейзажні малюнки дітей приваблюють тонкою передачею стану природи з допомогою кольорової характеристики. Дитина може виразно передати похмурий або сонячний день будь-якої пори року.

Характерним для дітей 6—7 років є те, що композиція, як правило, будується на площині аркуша, предмети розподіляються по всьому її полю, однак з почуттям рівноваги і композиційної заповненості. На горизонтальній площі, наприклад, зображено в розгорнутому вигляді вулицю: вище над автомобілями знаходиться троллейбусна лінія, ще вище — будинки; дорога йде через весь аркуш, перпендикулярно до неї зображено будинки, дерева. Горизонтальну площину дитина мислить в її реальній протяжності.

Прагнення до правдоподібності, точності і повноти зображення примушує дитину уникати передачі просторових відношень, коли один предмет закриває частину іншого.

Композиція — це не тільки побудова на аркуші паперу, а й спосіб поєднання образів. Дитині шести-семи років недоступна передача внутрішніх переживань героїв, тому виразність у малюнках досягається, насамперед, передачею руху, характерності поз зображуваних персонажів. У творчих малюнках ми бачимо спроби дітей передати виразність в образах через пози, жести героїв, постановку фігур. Так, злих гусей дитина малює з широко розкритими дзьобами; ведмідь, широко розставивши лапи, йде великими кроками до теремка і т. д.

Окремо слід спинитися на ролі та використанні деталей дітьми шести-семи років у створенні образу. Та або інша деталь — це істотна ознака, без якої не живе образ у свідомості дитини. В картині художника ми бачимо строгий відбір окремих елементів для створення образу. Він свідомо опускає іноді заманливі й цікаві деталі, якщо вони не стосуються суті образу. Тим часом у дітей деталь нерідко буває чомусь вихідним моментом у задумі, поки що без взаємозв'язку з іншими предметами і явищами; тільки в процесі малювання ця деталь стає центром відображуваної події.

Так, за темою однієї казки основним на малюнку мав бути кораблик. Але уяву хлопчика найбільше вразили дельфіни, зображені на ілюстрації до книжки. І на своєму малюнку, на передньому плані Сашко подає двох великих дельфінів, ретельно

вимальовує зігнуті хвости, «щоб дельфіни плавали». Лише наприкінці зверху справа хлопчик малює маленького кораблика, ледве помітного глядачеві.

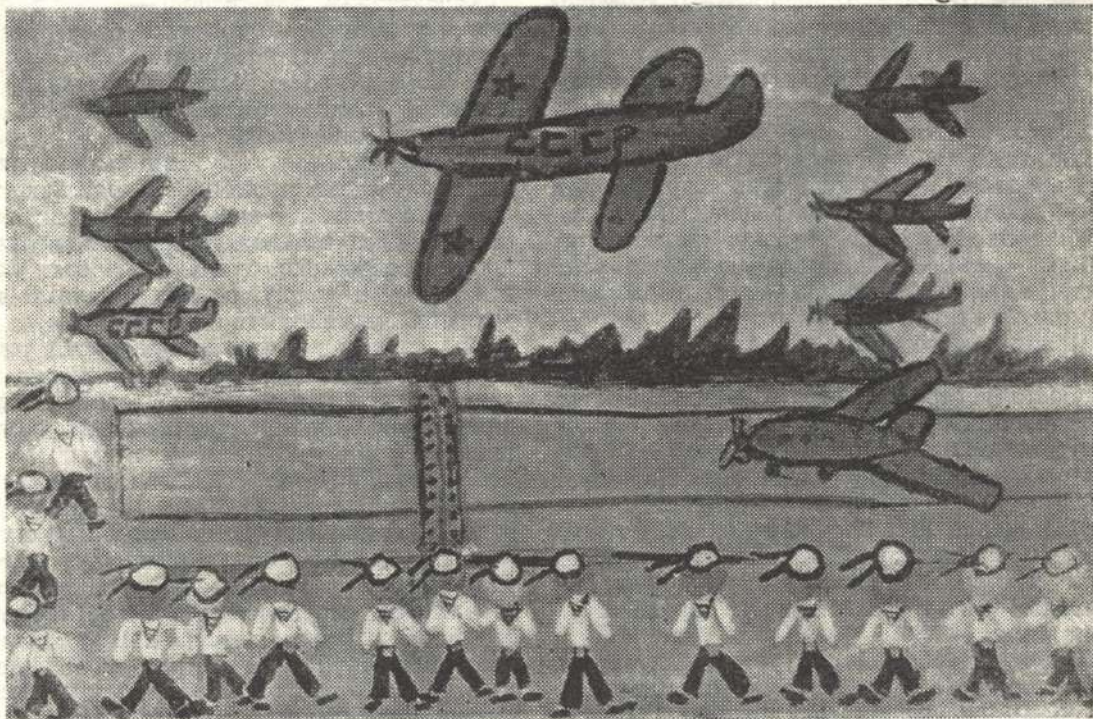
На малюнку у дівчинки був зображений їжачок, а на голках у нього — непропорційально великі яблука й груші. Коли її запитали, чому це так, дівчинка відповіла: «А я навмисне намалювала їх великими, щоб Дід Мороз помітив!» (За сюжетом казки Дід Мороз приймає у звірят парад, перевіряє, як вони підготувалися до зими).

Поступово, з початків виникнення зображувальної діяльності, починається формування творчості, яка проходить складний шлях розвитку: від елементарних спроб створити образ до більш досконалих зображень як за змістом, так і за формою. Образи в творчих малюнках дітей набу-

вають не тільки правдивості, а й виразності. З одного боку, в них передається істотне, основне, що характеризує предмет або явище, з другого — відображення це схвильоване, емоціональне.

Творчий процес у дітей дошкільного віку має передумовою образне бачення світу, дійсності. Основою формування зображувальної творчості є розвиток образного бачення — уміння спостерігати, помічати характерні ознаки, деталі, аналізувати форму, колір спостережуваного об'єкта і водночас уміння зберегти цілісне враження про об'єкт, явище.

В процесі творчої діяльності форма вираження є елементарною основою художньої образності. Колір, характер форми, ритм композиції стають засобами вираження образу.

Зустріч космонавтів. (Сашко. 7 р.).